

Дарина ЄВТЕЄВА,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
Науково-дослідний інститут вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України,
заступник директора з наукової роботи,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0593-1632>,
Scopus Author ID 57210588946,
e-mail: evteeva.dar@gmail.com

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ «ЗАЙНЯТТЯ ПОСАДИ» ТА «ОБРАННЯ НА ПОСАДУ» ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОСАДОВОГО КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ*

У статті проведено дослідження понять «зайняття посади» та «обрання на посаду» як суспільно небезпечних діянь посадового колабораціонізму (частини 2, 5, 7 ст. 111¹ Кримінального кодексу України) крізь призму хронологічного аспекту та аспектів їх обсягу й змісту.

1. Щодо хронологічного аспекту встановлено, що особа вважається такою, що зайняла посаду або обрала на посаду, із моменту винесення акта про призначення або обрання її на відповідну посаду. Із цього моменту посадовий колабораціонізм (за частинами 2, 5 або 7 ст. 111¹ КК України) слід вважати закінченим кримінальним правопорушенням.

2. Стосовно аспекту обсягу понять «зайняття посади» та «обрання на посаду», виявлено, що ці поняття мають охоплювати як факт працевлаштування, так і виконання подальших функцій на посаді. У зв'язку з цим кваліфікація самої трудової діяльності особи на посаді має здійснюватися лише за нормами ст. 111¹ КК України та додаткової кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень зі ст. 111 КК України (державна зрада) не потребує.

3. Щодо аспекту змісту розглянутих понять, визначено, що реальні функції особи, яка зайняла посаду в незаконних органах, мають урахуватися: а) при кваліфікації за ч. 5 ст. 111¹ КК України, якщо особа зайняла посаду, яка за своєю назвою вказує на наявність організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, але фактично таких функцій не виконувала і не могла виконувати; б) при кваліфікації за ч. 7 ст. 111¹ КК України, якщо особа обіймала такі посади в незаконних судових або правоохоронних органах, які не передбачали виконання владних, організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. В обох зазначених випадках дії особи мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 111¹ КК.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальне законодавство, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, злочини проти основ національної безпеки України, колабораційна діяльність, посадовий колабораціонізм, державна зрада, кваліфікація кримінальних правопорушень.

Постановка проблеми. У період війни боротьба з ворогом відбувається, у тому числі, шляхом протидії за допомогою кримінально-правових засобів колабораційної діяльності громадян України. Одним із різновидів такої протиправної ді-

яльності є посадовий колабораціонізм, що полягає в добровільному працевлаштуванні в незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території. Відповідальність за зазначені дії передбачено в частинах 2, 5 та 7 ст. 111¹ Кримінального кодексу (далі – КК) України та диференційовано за такими проявами:

– ч. 2: зайняття посад, не пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій;

* Примітка. Публікація підготовлена в межах виконання теми фундаментального дослідження «Теоретичні та правозастосовні проблеми кримінально-правового забезпечення основ національної безпеки та оборони України», яка розробляється в Науково-дослідному інституті вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України.

– ч. 5: зайняття посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, а також обрання до незаконних органів влади;

– ч. 7: зайняття посад у незаконних судових або правоохоронних органах.

Кваліфікація посадового колабораціонізму на практиці зумовлює численні труднощі, зокрема щодо інтерпретації понять «зайняття посади» та «обрання на посаду». Зазначену проблематику доцільно розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах кримінально-правової площини, що дозволить напрацювати комплексне рішення для їх подолання:

1) *хронологічний аспект*, що охоплює два питання: а) з якого моменту особа вважається такою, що зайняла посаду (є обраною на посаду)? б) з якого моменту посадовий колабораціонізм слід визнавати закінченим кримінальним правопорушенням?

2) *аспект обсягу поняття*, який полягає у з'ясуванні того, чи вичерпується зміст цих понять при кримінально-правовій кваліфікації лише фактом працевлаштування, чи вони охоплюють також подальше виконання особою відповідних функцій?

3) *аспект змісту поняття*, що виражається у питанні: чи мають значення для кваліфікації за ст. 111¹ КК реальні функції, які виконує особа на обійнятій нею посаді?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кваліфікації посадового колабораціонізму, пов'язані з розумінням суспільно небезпечного діяння, розглядали у своїх роботах такі дослідники, як Н. О. Антонюк, М. С. Бондаренко, З. А. Загинець-Заболотенко, О. В. Зайцев, О. О. Кравчук, О. К. Марін, І. О. Медицький, Р. О. Мовчан, Є. О. Письменський, М. А. Рубащенко, М. І. Хавронюк та ін. У більшості тематичних публікацій увага науковців приділялася лише окремим аспектам окресленої проблеми, хоча більш комплексно вона була досліджена в колективній монографії за редакцією М. А. Рубащенка [1] та монографії Є. О. Письменського [2], в яких із цього приводу було проаналізовано значний обсяг судової практики. Огляд висловлених наукових позицій щодо зазначених питань загалом показав відсутність єдності щодо їх розв'язання. Окрім того, слід також відмітити, що в ракурсі сформульованої вище триаспектної архітектоники наведені проблеми проаналізовані не були, у зв'язку з чим їх подальша розробка вбачається актуальною.

Метою цього дослідження є визначення понять «зайняття посади» та «обрання на посаду» (крізь призму хронологічного аспекту та аспектів їх змісту й обсягу) як суспільно небезпечних діянь посадового колабораціонізму (частини 2, 5, 7 ст. 111¹ КК), що дозволить запропонувати вирішення проблем, пов'язаних із його кваліфікацією.

Виклад основного матеріалу.

1. Хронологічний аспект.

А. З якого моменту особа вважається такою, що зайняла посаду або є обраною на посаду?

У загальному розумінні зайняття посади в органі державної влади передбачає призначення особи на відповідну посаду із визначеними трудовими функціями за встановленою процедурою, що має супроводжуватися винесенням певного акта про призначення на посаду, підписанням трудового договору (контракту), оформленням інших необхідних документів та іншими юридичними діями. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 31 Закону України «Про державну службу» рішення про призначення на посаду державної служби приймається суб'єктом призначення після проведення співбесіди з кандидатом та підписання з ним контракту про проходження державної служби (у разі укладення) [3]. Що ж стосується обрання на посаду в органі влади, то воно являє собою працевлаштування особи на посаду за результатами виборів, що також має супроводжуватися винесенням певного акта та іншими юридичними діями.

У контексті розглядуваного питання слід виділити низку юридичних фактів (дій) у процесі працевлаштування, серед яких і потрібно визначити той, настання якого слід вважати, власне, моментом зайняття або обрання на посаду. Такими юридичними фактами, зокрема, є: момент оформлення (двостороннього підписання) з особою трудового договору (контракту) роботодавцем; винесення акта про призначення (обрання) особи на посаду; визначена в такому акті дата початку виконання посадових обов'язків; фактичний початок виконання роботи; момент складення особою присяги державного службовця. Пошук відповіді на зазначене питання передбачає необхідність звернення до теорії трудового права.

Призначення та обрання на посаду мають певні відмінності у процедурах. Д. Є. Жеребцов зауважує, що призначення на посаду, як впливає з аналізу сучасного національного законодавства, від-

бувається шляхом одноособового рішення певної посадової особи; натомість, обрання на посаду здійснюється шляхом виявлення та обрання на певну посаду кращого з претендентів певним колом виборців. Серед особливостей, притаманних обранню на посаду, можливо виділити: висування та обговорення претендентів, обрання на посаду шляхом таємного або відкритого голосування. Водночас як призначення, так і обрання ґрунтуються на вільному волевиявленні кандидата щодо вступу на службу та його згоді на встановлення трудових правовідносин у визначених законом умовах [4, с. 325–326].

На наш погляд, процес зайняття посади пов'язаний із двостороннім волевиявленням – працівник надає необхідні документи, виявляє згоду на зайняття посади, а роботодавець – приймає його на роботу. Такий самий механізм притаманний і обранню на посаду: особа подає документи на процедуру виборів (здійснює акт свого волевиявлення) та проходить її (рішення колективного органу або виборців). Підтримує таке бачення й К. Ю. Мельник, який відмічає, що хоча за юридичною формою акти призначення та обрання на посаду й є односторонніми актами, що видаються уповноваженими органами й закріплюють волевиявлення лише одного суб'єкта (того, хто обирає / призначає), водночас кандидат на посаду має виразити свою згоду на таке призначення / обрання, що виступає необхідною умовою для здійснення цих актів. Саме ця обставина й свідчить про договірну природу призначення та обрання на посаду [5, с. 209].

Призначення та обрання на посаду засвідчуються відповідними актами. Водночас варто зауважити, що в науковій літературі питання щодо можливості актів призначення чи обрання на посаду виступати самостійними підставами виникнення правовідносин залишається дискусійним: існують як прихильні погляди [4, с. 325–326; 5, с. 212], так і аргументи на користь їх заперечення. Серед прибічників останньої позиції акти призначення та обрання на посаду розглядаються в рамках складного юридичного фактичного складу разом із трудовим договором (при цьому окремими дослідниками до такого фактичного складу віднесені й інші акти, зокрема, згода на заміщення посади, конкурсний відбір та ін.) [6, с. 9–10; 7, с. 8].

Не заглиблюючись у вирішення цієї проблеми, у нашому дослідженні підтримаємо позицію саме тих фахівців, які виступають за можливість актів призначення та обрання на посаду бути самостійними підставами виникнення трудових правовідносин. Як вбачається, наведена такими науковцями аргументація є логічною та достатньо обґрунтованою, відбиваючись у тому, що трудовою функцією (тобто нормативно визначеними правами та обов'язками) державний службовець наділяється саме з моменту прийняття актів обрання або призначення на посаду до певного органу [5, с. 212]. Власне, в акті про призначення на посаду (що приймається у вигляді указу, постанови, наказу (розпорядження), рішення – залежно від категорії посади) зазначаються, серед іншого, займана посада державної служби із вказівкою структурного підрозділу державного органу, дата початку виконання посадових обов'язків, умови оплати праці (ст. 33 Закону України «Про державну службу») [3].

Отже, відправним пунктом для наших подальших умовиводів слугуватиме теза, що особа наділяється трудовою функцією із правами та обов'язками з моменту винесення акта призначення або акта обрання на посаду. Тож моментом, з якого особу слід вважати такою, що зайняла або є обраною на посаду, є дата винесення акта про її призначення або обрання на посаду. Зазначена дата передуює даті початку виконання посадових обов'язків та фактичному початку виконання особою роботи.

Таким чином, особа вважається такою, що зайняла посаду або є обраною на посаду, з моменту винесення акта про призначення або обрання її на відповідну посаду.

Б. З якого моменту посадовий колабораціонізм слід визнавати закінченим кримінальним правопорушенням?

Що стосується визнання посадового колабораціонізму закінченим кримінальним правопорушенням, то в науковій літературі відбувається дискусія. Так, низка науковців (зокрема Н. О. Антонюк, З. А. Загинеї-Заболотенко, М. А. Рубашенко, О. В. Зайцев та ін.) вважають, що посадовий колабораціонізм у формі зайняття посади є закінченим злочином з моменту, коли особа фактично обійняла відповідну посаду за добровільною згодою –

навіть якщо вона ще не розпочала виконання своїх функцій [1, с. 408; 8, с. 16] або була фактично прийнята на службу чи роботу [9, с. 48, 56]. Натомість Є. О. Письменський пов'язує момент закінчення цього діяння з часом фактичного початку виконання службових обов'язків за посадою, на яку було призначено особу [2, с. 193].

Свою позицію в цьому питанні (в аспекті ч. 7 ст. 111¹ КК України), що співзвучна з першим із наведених наукових поглядів, висловив Верховний Суд у справі №953/7182/22 від 20.06.2024 р., зазначивши, що з огляду на формулювання диспозиції ч. 7 ст. 111¹ КК України, сам факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконному правоохоронному органі є достатнім для кваліфікації відповідних дій за цією кримінально-правовою нормою [10].

Аналогічна диференціація підходів спостерігається в теорії кримінального права і щодо моменту закінчення злочину у формі обрання на посаду (ч. 5 ст. 111¹ КК). З погляду одних фахівців, діяння вважається закінченим з моменту фактичного обрання особи на відповідну посаду за її добровільної згоди [11, с. 201]. На переконання інших – момент закінчення складу правопорушення настає лише з початком безпосереднього виконання службових обов'язків. За такого трактування сама участь у виборах як кандидата до незаконних органів влади (залежно від інших обставин справи) може кваліфікуватися як замах на вчинення відповідного злочину [12, с. 135; 1, с. 288; 9, с. 48, 56; 2, с. 193].

На наш погляд, визнавати посадовий колабораціонізм закінченим правопорушенням слід саме з моменту зайняття особою посади / обрання на посаду, який відбувається у момент винесення акта про призначення або обрання на посаду. Як відмічалось вище, саме з цього моменту відбувається наділення особи відповідною трудовою функцією.

Отже, момент закінчення посадового колабораціонізму настає ще до фактичного початку виконання особою службових обов'язків. Таким чином, якщо особа вже була призначена або обрана на посаду, але фактично не приступила до реалізації своїх повноважень, це не повинно впливати на кваліфікацію діяння. Склад кримінального правопорушення, передбачений відповідною частиною

ст. 111¹ КК, у такому разі вважається закінченим з моменту набуття особою відповідного статусу (видання акта про призначення або офіційного обрання).

2. Щодо аспекту обсягу понять «зайняття посади» та «обрання на посаду» (чи вичерпуються ці поняття при здійсненні кримінально-правової кваліфікації лише фактом працевлаштування або також охоплюють і подальше виконання функцій особою на посаді?), то він пов'язаний із необхідністю вирішення проблеми кваліфікації самої трудової діяльності особи на посаді – чи охоплюється вона відповідними нормами ст. 111¹ КК або ж потребує додаткової кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень зі ст. 111 КК України? Із цього приводу Н. А. Антонюк та З. А. Загинеї-Заболотенко провели дослідження, в рамках якого виявили неодноманітну судову практику стосовно кваліфікації, що виразилася в трьох варіантах: за ст. 111 КК (державна зрада), за частинами 2, 5 або 7 ст. 111¹ КК (колабораційна діяльність) та за сукупністю вказаних кримінальних правопорушень [8, с. 11].

Як вбачається, з окресленої проблеми випливає можливість буквального та поширювального варіантів тлумачення норм за частинами 2, 5 та 7 ст. 111¹ КК України:

– *буквальне тлумачення*, за якого під відповідні склади кримінального правопорушення підпадає лише факт зайняття / обрання на посаду, тож подальша діяльність має набувати додаткової кваліфікації за ст. 111 КК України. Саме таке рішення обґрунтували у своїй публікації Н. А. Антонюк та З. А. Загинеї-Заболотенко [8, с. 16–17];

– *поширювальне тлумачення*, за якого відповідний склад кримінального правопорушення у частинах 2, 5 або 7 цієї статті включає як зайняття посади / обрання на посаду, так і подальшу діяльність на ній.

На наш погляд, слід підтримати саме останній варіант тлумачення, виходячи з таких аргументів. Склад правопорушення посадового колабораціонізму в будь-якому зі своїх проявів не передбачає настання наслідків і, як уявляється, є усиченим. Таке кримінальне правопорушення є закінченим із моменту зайняття посади або обрання на посаду (тобто момент його закінчення перенесено на більш ранню стадію відносно фактичного виконання осо-

бою своїх посадових обов'язків), а подальша діяльність на посаді є метою такого працевлаштування, а також логічним і закономірним продовженням відповідної діяльності. За своєю природою посадовий колабораціонізм видається триваючим кримінальним правопорушенням¹, яке безперервно здійснюється протягом певного часу на стадії закінченого правопорушення до моменту його припинення [14, с. 157; 15, с. 279–280]. За правилами кваліфікації триваючі кримінальні правопорушення завжди кваліфікуються лише за однією статтею Особливої частини Кримінального кодексу України [15, с. 280].

Отже, щодо аспекту обсягу понять «зайняття посади» та «обрання на посаду», то ці поняття мають охоплювати як факт працевлаштування, так і виконання подальших функцій на посаді. Таким чином, кваліфікація самої трудової діяльності особи на посаді має здійснюватися лише за нормами ст. 111¹ КК та додаткової кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень зі ст. 111 КК України (державна зрада) не потребує².

3. Аспект змісту понять відбивається в запитанні: чи мають значення при кваліфікації за ст. 111¹ КК реальні функції особи на обійманій нею посаді?

Таке питання виникає при застосуванні ч. 5 (в частині такого діяння, як зайняття посад, пов'язаних із виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, – у випадку, якщо особа обіймала посади, що за своєю назвою передбачали виконання таких функцій, але в дійсності виконувати такі функції вона не була уповноважена), а також ч. 7 ст. 111¹ КК України (зайняття посад у незаконних судових або правоохоронних органах – якщо особа обіймала в таких органах посади, не пов'язані з виконанням функцій представника влади, організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій).

¹ Примітка. Триваючим зазначене правопорушення визнає, зокрема, й М. І. Хавронюк [13].

² Примітка. Проблемам розмежування кримінальних правопорушень посадового колабораціонізму (частини 2, 5 та 7 ст. 111¹ КК України) й державної зради (ст. 111 КК України) та їх кваліфікації за сукупністю була присвячена окрема наша публікація – див. Євтєєва Д. П. Державна зрада vs посадовий колабораціонізм: проблеми розмежування та кваліфікації. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2025. Вип. 50. С. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-39> [16].

У контексті застосування ч. 5 розглядуваної статті (в якій наявність в особи, яка зайняла певну посаду, організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення) на таку проблему звернув увагу М. А. Рубашенко. Науковець виявив у судовій практиці відмінності між номінальною та фактичною характеристиками зайнятої посади, коли особа, будучи призначеною на певну посаду, реально виконувала лише окремі дозволені окупантом обов'язки, які не мали ані організаційно-розпорядчого, ані адміністративно-господарського характеру [1, с. 407].

Стосовно цього відмітимо, що за звичайною практикою назва посади має відповідати функціям (напрямам діяльності) за посадою та конкретним посадовим обов'язкам (переліку дій, що виконуються для реалізації таких функцій). Якщо ж виникає наведена ситуація невідповідності функцій та обов'язків назві посади, то первинне значення слід визнати за функціями та обов'язками, які у своїй сукупності становлять зміст посади та відповідно трудової діяльності особи. Окрім того, суспільна небезпечність посадового колабораціонізму набуває прояву у виконуваній особою реальною діяльністю, яка може спричинити шкоду основам національної безпеки як об'єкту кримінально-правової охорони (ст. 111¹ КК України). У зв'язку з цим конкретні виконувані особою обов'язки та функції слід обов'язково враховувати при кваліфікації зайняття посади в процесі застосування ч. 5 розглядуваної статті.

Отже, на наш погляд, реальні функції особи мають враховуватися при кваліфікації за ч. 5 ст. 111¹ КК, якщо особа зайняла посаду, яка за своєю назвою вказує на наявність організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій (наприклад, посада начальника структурного підрозділу), але фактично таких функцій не виконувала і не могла виконувати. У такому випадку дії особи мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 111¹ КК.

Окрім того, аспект змісту постає і при застосуванні ч. 7 розглядуваної статті, коли особа займає такі посади в незаконних судових або правоохоронних органах на тимчасово окупованих територіях, які не передбачають виконання владних, організаційно-розпорядчих або адміністративно-гос-

подарських функцій. Щодо цього погляди науковців можливо розділити на такі позиції:

– *позиція буквального тлумачення*: зайняття будь-яких посад у незаконному судовому чи правоохоронному органі, у тому числі й таких, що не передбачають виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, підпадає під ознаки ч. 7 ст. 111¹ КК (Н. О. Антонюк) [17, с. 63];

– *позиція компромісного тлумачення*: у ч. 7 ст. 111¹ КК передбачено відповідальність за зайняття будь-яких посад у незаконних судових або правоохоронних органах, незалежно від виконуваних функцій, разом із тим зайняття деяких посад (із другорядними, допоміжними функціями), що не передбачають виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій в таких органах, може бути визнано мало-значним діянням (Є. О. Письменський та Р. О. Мовчан) [18, с. 357–358];

– *позиція обмежувального тлумачення*: зайняття посад у незаконному судовому чи правоохоронному органі, що не передбачає виконання організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 111¹ КК (О. О. Кравчук та М. С. Бондаренко [11, с. 201], М. І. Хавронюк [13] М. А. Рубашенко та О. В. Зайцев [1, с. 425], Н. О. Симоненко [19, с. 105] та ін.).

У зв'язку з цим слід відмітити, що свою віху у вирішенні питань за аспектом обсягу та аспектом змісту (щодо ч. 7 ст. 111¹ КК) вніс і Верховний Суд, який в уже згаданій постанові від 20.06.2024 р. у справі №953/7182/23 зауважив, що в диспозиції ч. 7 ст. 111¹ КК України встановлено відповідальність саме за зайняття посади в незаконно створеному органі, а не за конкретну діяльність особи під час виконуваної нею роботи [10]. Зазначений висновок спрямовує правозастосувача враховувати при кваліфікації за ч. 7 ст. 111¹ КК лише факт працевлаштування безвідносно до характеру виконуваних у подальшому функцій та обов'язків.

Однак, на наш погляд, позиція Верховного Суду зумовлює сумніви у зв'язку з аргументами, наведеними вище під час аналізу аспектів обсягу та змісту понять, а також тим, що зайняття таких посад у незаконних судових або правоохоронних органах, які не передбачають виконання владних, організаційно-розпорядчих або адміністративно-

господарських функцій, не характеризується значно вищим ступенем суспільної небезпечності порівняно з обійманням таких посад в інших незаконних органах. Водночас санкції за ч. 7 та ч. 2 ст. 111¹ КК України радикально відрізняються (правопорушення за ч. 7 є особливо тяжким злочином, а за ч. 2 – проступком). Таким чином, у цій дискусії найбільш обґрунтованою вбачається саме позиція обмежувального тлумачення.

Отже, *реальні функції особи на обійманій нею посаді мають ураховуватися і при кваліфікації за ч. 7 ст. 111¹ КК, якщо особа обіймала такі посади в незаконних судових або правоохоронних органах, які не передбачали виконання владних, організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. У такому випадку дії особи мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 111¹ КК.*

Окресливши проблеми розуміння поняття «зайняття посади» та «обрання на посаду» в трьох зазначених аспектах, слід відзначити необхідність подальших досліджень цих питань, підкріплених результатами вивчення матеріалів судової практики, що дозволить виробити конкретні та аргументовані рішення, які будуть корисними в діяльності судових та правоохоронних органів.

Висновки. Дослідження понять «зайняття посади» та «обрання на посаду» як суспільно небезпечних діянь посадового колабораціонізму (частини 2, 5, 7 ст. 111¹ КК України) крізь призму хронологічного аспекту та аспектів їх змісту й обсягу дало можливість отримати такі результати.

1. Щодо хронологічного аспекту: особа вважається такою, що зайняла посаду або обрала на посаду, із моменту винесення акта про призначення або обрання її на відповідну посаду. Із цього моменту посадовий колабораціонізм (за частинами 2, 5 або 7 ст. 111¹ КК України) слід вважати закінченим кримінальним правопорушенням.

2. Стосовно аспекту обсягу понять «зайняття посади» та «обрання на посаду», то ці поняття мають охоплювати як факт працевлаштування, так і виконання подальших функцій на посаді. У зв'язку з цим кваліфікація самої трудової діяльності особи на посаді має здійснюватися лише за нормами ст. 111¹ КК України та додаткової кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень зі ст. 111 КК України (державна зрада) не потребує.

3. Стосовно змісту понять «зайняття посади» та «обрання на посаду», характер реальних функ-

цій особи в незаконних органах має враховуватися в таких випадках: а) при кваліфікації за ч. 5 ст. 111¹ КК України, якщо особа зайняла посаду, яка за своєю назвою вказує на наявність організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, але фактично таких функцій не виконувала і не могла виконувати; б) при кваліфікації за ч. 7 ст. 111¹ КК України, якщо особа обіймала такі посади в незаконних судових або правоохоронних органах, які не передбачали виконання владних,

організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. В обох зазначених випадках дії особи мають кваліфікуватися за ч. 2 ст. 111¹ КК¹.

¹ Примітка. Основні наукові результати, отримані в цьому дослідженні, апробовані на конференції «Війна і злочинність в Україні: від концептуалізації до прогнозування повоєнних трансформацій» (14.05.2026 р., м. Харків, НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України) в доповіді: Євтеєва Д. П. «Щодо деяких питань кваліфікації посадового колабораціонізму».

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Колабораціонізм на тимчасово окупованих територіях: проблеми правової оцінки, гарантування прав і свобод людини та реінтеграції територій : монографія / М. А. Рубашенко, І. В. Яковюк, Н. В. Шульженко, О. В. Зайцев, С. О. Харитонов ; за наук. ред. М. А. Рубашенка ; Нац. фонд дослідж. України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/20314>.
2. Письменський Є. О. Кримінально-правові проблеми протидії колабораційній діяльності: монографія. Київ: Алерта, 2024. 438 с.
3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
4. Жеребцов Д. Є. Сутність та правова природа актів призначення та обрання на посаду як підстава виникнення трудових правовідносин. *Європейські перспективи*. 2023. № 4. С. 322–328. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-4/EP_2023_4_322.pdf. DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.51>.
5. Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Харків : Вид-во Харківського нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 360 с.
6. Данилюк О. В. Юридичні факти як підстави виникнення індивідуальних трудових правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2008. 19 с.
7. Неумивайченко Н. М. Особливості виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин державних службовців : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2002. 15 с.
8. Антонюк Н., Загиней-Заболотенко З. На вістрі уваги: кваліфікація за сукупністю ст. 111 «Державна зрада» і частин 2, 5 або 7 ст. 111–1 «Колабораційна діяльність» Кримінального кодексу України. Слово Національної школи суддів України. 2023. № 3 (44). С. 6–22. URL: https://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2023_3_44/Antonuyk-Zaginey.pdf. DOI 10.37566/2707-6849-2023-3(44) – 1
9. Колабораційна діяльність: загальні засади кримінально-правової кваліфікації : практич. порадник / О. О. Буряк, О. І. Букреєв, Д. О. Олейніков, М. В. Членов / за заг. ред. засл. юриста України А. З. Швеця. Харків: Право, 2022. 98 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4f2c8c63-e814-4fc5-9c87-e6589b5c7396/content>
10. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 953/7182/22 від 20.06.2024. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119961119>.
11. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111 КК. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 3. С. 198–204. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-3/45>.
12. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практич. порадник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.
13. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за колабораціонізм. Аналіз статті про колабораційну із серії науково-практичних коментарів Миколи Хавронюка про зміни до Кримінального кодексу, прийняті під час воєнного стану. *Центр політико-правових реформ*: офіц. вебсайт. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijnadiyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/>.
14. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків: Право, 2018. С. 157. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba9b88b4-64df-4207-a3b2-cf113ea41b2b/content>
15. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2020. 584 с.

16. Євтеєва Д. П. Державна зрада vs посадовий колабораціонізм: проблеми розмежування та кваліфікації. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. С. Батиргареева (голов. ред.) та ін. Харків: Право. 2025. Вип. 50. С. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-39>.
17. Антонюк Н. О. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4. С. 56–68. С. 63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2021_4_7. DOI 10.37566/2707-6849-2021-4(37) – 5
18. Письменський Є. О., Мовчан Р. О. Новели кримінального законодавства України про колабораційну діяльність: дискусійні питання та спроба їх розв'язання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 356–360. URL: http://lsej.org.ua/6_2022/79.pdf. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79>.
19. Симоненко Н. О. Кримінально-правова новела щодо колабораційної діяльності. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2022. № 1 (17). С. 192–109. URL: <http://vakp.nlu.edu.ua/article/view/257848>. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.257848>

REFERENCES:

1. Rubashchenko, M. A., Yakovyuk, I. V., Shulzhenko, N. V., Zaitsev, O. V. & Kharytonov, S. O. (2024). *Kolaboratsionizm na tymchasovo okupovanykh terytoriyakh: problemy pravovoyi otsinky, harantuvannya prav i svobod lyudyny ta reintehratsiyi terytoriy* [Collaborationism in temporarily occupied territories: problems of legal assessment, guaranteeing human rights and freedoms and reintegration of territories] (M. A. Rubashchenko, nauk. red.). Kharkiv: Pravo <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/20314> [in Ukrainian].
2. Pys'mens'kyu, Ye. O. (2024). *Kryminal'no-pravovi problemy protydyi kolaboratsiyinyi diyal'nosti* [Criminal and legal problems of countering collaborative activity]. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
3. Pro derzhavnu sluzhbu [On Civil Service]. Zakon Ukrainy № 889-VIII (2015) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> [in Ukrainian]
4. Zherebtsov, D. Ye. (2023) *Sutnist' ta pravova pryroda aktiv pryznachennya ta obrannya na posadu yak pidstava vynyknennya trudovykh pravovidnosyn* [The essence and legal nature of acts of appointment and election to a position as the basis for the emergence of labor relations]. *Yevropeys'ki perspektyvy*, 4, 322–328. <https://doi.org/10.71404/EP.2023.4.51> [in Ukrainian].
5. Mel'nyk, K. Yu. (2009). *Problemy pravovoho rehulyuvannya trudovykh vidnosyn sluzhbovtiv pravookhoronnykh orhaniv* [Problems of legal regulation of labor relations of law enforcement officers]. Kharkiv: Vyd-vo Kharkivs'koho nats. un-tu vnutr. sprav [in Ukrainian].
6. Danylyuk, O. V. (2008). *Yurydychni fakty yak pidstavy vynyknennya indyvidual'nykh trudovykh pravovidnosyn* [Legal facts as the basis for the emergence of individual labor relations] (abstract of candidate's thesis): 12.00.05. Odesa [in Ukrainian].
7. Neumyvaychenko, N. M. (2002). *Osoblyvosti vynyknennya, zminy ta pryypynennya trudovykh pravovidnosyn derzhavnykh sluzhbovtiv* [Peculiarities of the emergence, change and termination of labor relations of civil servants] (abstract of candidate's thesis): 12.00.05. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Antonyuk, N., Zahynei-Zabolotenko, Z. (2023) Na vistri uvahy: kvalifikatsiya za sukupnistyu st. 111 «Derzhavna zrada» i chastyn 2, 5 abo 7 st. 111–1 «Kolaboratsiyina diyal'nist'» Kryminal'noho kodeksu Ukrayiny [In the focus of attention: qualification in the totality of Article 111 «High treason» and parts 2, 5 or 7 of Article 111–1 «Collaboration» of the Criminal Code of Ukraine]. *Slovo Natsional'noyi shkoly suddiv Ukrayiny*, 3(44), 6–22. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-3\(44\) – 1](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2023-3(44) – 1) [in Ukrainian].
9. Buryak, O. O., Bukreev, O. I., Oleinikov, D. O. & Chlenov, M. V. (2022). *Kolaboratsiyina diyal'nist': zahal'ni zasady kryminal'no-pravovoyi kvalifikatsiyi* [Collaborative activity: general principles of criminal legal qualification] (A. Z. Shvets, red.). Kharkiv: Pravo. <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4f2c8c63-e814-4fc5-9c87-e6589b5c7396/content> [in Ukrainian].
10. Postanova Kasatsiyneho kryminal'noho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu u spravi № 953/7182/22 vid 20.06.2024 [Resolution of the Supreme Court from the 20.06.2024 in the case № 953/7182/22]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119961119> [in Ukrainian].
11. Kravchuk, O. O., Bondarenko, M. S. (2022). Kolaboratsiyina diyal'nist': nauково-praktychnyy komentar do novoyi statti 111–1 KK [Collaborative activities: scientific and practical commentary on the new article 111–1 of the Criminal Code]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 3, 198–204. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-3/45> [in Ukrainian].

12. *Zlochynna kolaboratsiya v umovakh zbroynoyi ahresiyi* (2023) [Criminal collaboration in conditions of armed aggression] (V. V. Malyuk, red.). Kyiv: Alerta [in Ukrainian].
13. Khavronyuk, M. (2022). *Kryminal'na vidpovidal'nist' za kolaboratsionizm. Analiz statti pro kolaboratsiynu iz seriyi naukovo-praktychnykh komentariiv Mykoly Khavronyuka pro zminy do Kryminal'noho kodeksu, pryynyati pid chas voyennoho stanu* [Criminal liability for collaboration. Analysis of an article on collaboration from a series of scientific and practical comments by Mykola Khavronyuk on changes to the Criminal Code adopted during martial law]. Tsentr polityko-pravovykh reform. <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsijna-diyalnist-nova-stattya-kryminalnogo-kodeksu/> [in Ukrainian].
14. Us, O. V. (2018). *Teoriya ta praktyka kryminal'no-pravovoyi kvalifikatsiyi* [Theory and practice of criminal legal qualification: lectures]. Kharkiv: Pravo. <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ba9b88b4-64df-4207-a3b2-cf113ea41b2b/content> [in Ukrainian].
15. Tatsii, V. Ya., Tiutiuhin, V. I., Borysov, V. I. ta in. (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna* [Criminal law of Ukraine. General part] (V. Ya. Tatsii, V. I., Tiutiuhin, V. I. Borysov, red.). 6-te vydannia. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
16. Yevtieieva, D. P. (2025). *Derzhavna zrada vs posadovyy kolaboratsionizm: problemy rozmezhuвання ta kvalifikatsiyi* [High treason vs. collaborationism of officials: problems of differentiation and qualification]. *Pytannya borot'by zi zlochynnistyu*, 50, 39–50. DOI: <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2025-50-39> [in Ukrainian].
17. Antoniuk, N. O. (2021). *Derzhavna zrada i kolaboratsiyna diyal'nist': pytannya kryminal'no-pravovoyi kvalifikatsiyi* [High treason and collaboration: issues of criminal legal qualification]. *Slovo Natsional'noyi shkoly suddiv Ukrainy*, 4 (37), 56–68. [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4\(37\)–5](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2021-4(37)–5) [in Ukrainian].
18. Pys'mens'kyi Ye. O., Movchan R. O. (2022). *Novely kryminal'noho zakonodavstva Ukrayiny pro kolaboratsiynu diyal'nist': dyskusiyi pytannya ta sprobа yikh rozv'yazannya* [Novels of the criminal legislation of Ukraine on collaboration: discussion issues and an attempt to resolve them]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 6, 356–360. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/79> [in Ukrainian].
19. Symonenko, N. O. (2022) *Kryminal'no-pravova novela shchodo kolaboratsiynoyi diyal'nosti* [Criminal law novella regarding collaborative activities]. *Visnyk asotsiatsiyi kryminal'noho prava Ukrayiny*, 1 (17), 192–109. <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.17.257848> [in Ukrainian].

Daryna YEVTIEIEVA,
PhD, senior researcher,
Academician Stashis Scientific Research Institute for the Study of Crime Problems of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine,
Deputy director for research
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0593-1632>,
Scopus Author ID 57210588946
e-mail: evteeva.dar@gmail.com

ON THE PROBLEM OF UNDERSTANDING THE CONCEPTS OF «OCCUPATION OF A POSITION» AND «ELECTION TO A POSITION» IN THE QUALIFICATION OF COLLABORATIONISM OF OFFICIALS

The article studies the concepts of «occupation of a position» and «election to a position» as socially dangerous acts of collaborationism of officials (parts 2, 5, 7 of Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine) through the prism of the chronological aspect and aspects of their scope and content.

1. Regarding the chronological aspect, it is established: a person is considered to have occupied a position or been elected to a position from the moment of issuing an act on appointment or election to the relevant position this person. From this moment on, collaborationism of officials (under Part 2, 5 or Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine) should be considered a completed criminal offense.

2. Regarding the aspect of the scope of the concepts of «occupation of a position» and «election to a position», it was found that these concepts should cover both the fact of employment and the performance of further functions in the position. In this regard, the qualification of the person's work activity in the position should be carried out only according to the

norms of Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine and additional qualification under Art. 111 of the Criminal Code of Ukraine (high treason) is not required.

3. Regarding the aspect of the content of the concepts under consideration, it is determined that the real functions of a person who has taken a position in illegal bodies should be taken into account: a) when qualifying under Part 5 of Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine, if the person took a position that by its name indicates the presence of organizational and managerial or administrative and economic functions, but in fact did not perform and could not perform such functions; b) when qualifying under Part 7 of Art. 111¹ of the Criminal Code of Ukraine, if the person held such positions in illegal judicial or law enforcement bodies that did not involve the performance of power, organizational and managerial or administrative and economic functions. In both of these cases, the actions of the person should be qualified under Part 2 of Article 111¹ of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: criminal law, criminal legislation, criminal offence, criminal responsibility, crimes against the foundations of national security of Ukraine, collaborationism, collaborationism of officials, high treason, qualification of criminal offenses.

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2026 р.

Прийнята до друку: 13.05.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення): 25.05.2026 р.